

מאחורי המספרים

סטנדרט בינלאומי להתמודדות רגישת-מגדר עם משבר הקורונה

תמונת מצב מס' 2 - אוקטובר 2020

ד"ר יעל חסון, הדס בן-אליהו, ד"ר הגר צמרת

על רקע משבר הקורונה, ארגונים בינלאומיים מזהירים מנסיגה של שנים אחורה בהישגים שהושגו בעשורים האחרונים בתחום של צמצום פערים מגדריים בדגש על רכישת השכלה על ידי נשים, מניעת אלימות מגדרית והשתלבות בכלכלה ובשוק העבודה. על מנת למנוע זאת נדרשת מדיניות שלוקחת בחשבון את ההשלכות השונות של מגיפת הקורונה על נשים וגברים בכל היבטי החיים. ארגונים כדוגמת האו"ם וה-OECD קוראים למגדור של אסטרטגיות ההתמודדות עם משבר הקורונה ומדינות שונות בעולם מאמצות ומיישמות קריאה זו במדיניות הכלכלית והחברתית שלהן.

גיבוש של מדיניות רגישת מגדר מצריך נתונים רגישי-מגדר כבסיס לקבלת ההחלטות. עם זאת, חלק ניכר מהנתונים הנאספים והמתפרסמים על ידי מוסדות רשמיים בישראל אינו מפולח מגדרית, למרות החקיקה הקיימת המחייבת פילוח זה. אנו קוראות לרשויות המדינה לאסוף ולפלאח נתונים בתחומים בהם הם חסרים כתשתית למדיניות מבוססת נתונים.

ארגון האו"ם לנשים (UNWOMEN) פרסם המלצה למדדים כמותיים ב-10 תחומי מדיניות¹ שבהם מדינות צריכות להטמיע נקודת מבט מגדרית ולתת מענה לצרכים הייחודיים של נשים, בדגש על נשים מקבוצות חברתיות שונות. במסמך זה אנו מציעות התאמה של התחומים והמדדים להקשר הישראלי.

1 - אלימות מגדרית

נשים חשופות יותר לאלימות מסוגים שונים בתוך המשפחה - פיזית, כלכלית ומינית. מגיפת הקורונה, שחייבה הסתגרות לזמנים ממושכים והגבלות על התנועה, העלתה את הסיכון לנשים בתוך בתיהן.

לכן, יש להרחיב באופן ניכר שירותים ומענים חיוניים להתמודדות עם אלימות מגדרית, בדגש על אלימות במשפחה, בין היתר: מקלטים ופתרונות נוספים למי שאינן בטוחות בביתן, מוסדות שיקום לגברים אלימים גישה לקווים חמים לדיווח ובקשת עזרה, דגשים וכלים למשטרה, רשת סיוע ורווחה פעילה ברשויות המקומיות, ועוד. כל אלו מצויים בחסר וסובלים מתת-תקצוב גם בימים שבשגרה.

- סך כל התיקים שנפתחו בגין אלימות כלפי נשים במשפחה בין החודשים מאי-יולי 2020 עמד על 4,700 בהשוואה ל-4,050 בתקופה המקבילה ב-2019 (עליה של 16%).²
- בחודשים מאי-יולי 2020 התקבלו כמעט 2,000 פניות למוקד 118 של משרד הרווחה בגין אלימות בין בני זוג.³
- ביולי 2020 חלה עליה של 15% במספר הבקשות להוצאת צווי הגנה בהשוואה ליולי 2019.⁴
- רצח מכוון של נשים: במהלך החודשים מרץ-אוגוסט 2020 נרצחו 14 נשים על ידי בני זוגן או בני משפחה.⁵

עדיין ההערכה היא שקיים תת-דיווח משמעותי ביחס לאלימות במשפחה.

2 - תעסוקה ופרנסה

נשים עובדות יותר מגברים במשרות חלקיות ובהסדרי תעסוקה פוגעניים, יש להן ייצוג יתר בקרב מקבלי/ות שכר נמוך והן מרוויחות בממוצע שכר נמוך יותר מאשר גברים.⁶ הפער המגדרי בשכר אינו מצטמצם עם השנים. פערים אלו מתרחבים בזמן משבר. יכולתן של נשים להתפרנס נפגעת, יותר משל גברים, מסגירת מסגרות החינוך והן חשופות לפגיעה בזכויותיהן בעבודה. לפיכך, מדיניות הממשלה להתמודדות עם משבר הקורונה צריכה לתמוך בעובדות ועובדים פגיעים, ובמיוחד בנשים במשרות בעלות הכנסה נמוכה ותנאי עבודה ירודים או מסוכנים, ולפעול להעלאת השכר ולשיפור תנאי עבודתן.

- שיעור הנשים בקרב הנרשמים החדשים בשירות התעסוקה, שהיה גבוה מאוד בגל הראשון של המשבר (חודשים מרץ-אפריל), הצטמצם בחודש מאי כתוצאה מקצב חזרה מהיר יותר של נשים לשוק העבודה, ועלה מחדש מחודש יוני ואילך עד לכדי 56.3% מכלל הנרשמים החדשים בחודש אוגוסט.⁷
- על פי נתוני שירות התעסוקה, מאז תחילת הסגר השני (19 בספטמבר 2020) נרשמו כ-94 אלף דורשי עבודה חדשים לחל"ת שני או יותר, מתוכם - 70% נשים.⁸
- מתוך כלל המשתתפים בכוח העבודה, שיעור האבטלה המורחב (כולל בלתי מועסקים ואת הנעדרים מעבודתם בשל הקורונה) בחודש אוגוסט עמד על 11.8% עבור נשים ו-12.5% עבור גברים.⁹
- תעסוקה מעורערת: בקשות לפיטורין בגין חוק עבודת נשים (הריון, לידה, הורות או טיפולי פוריות)

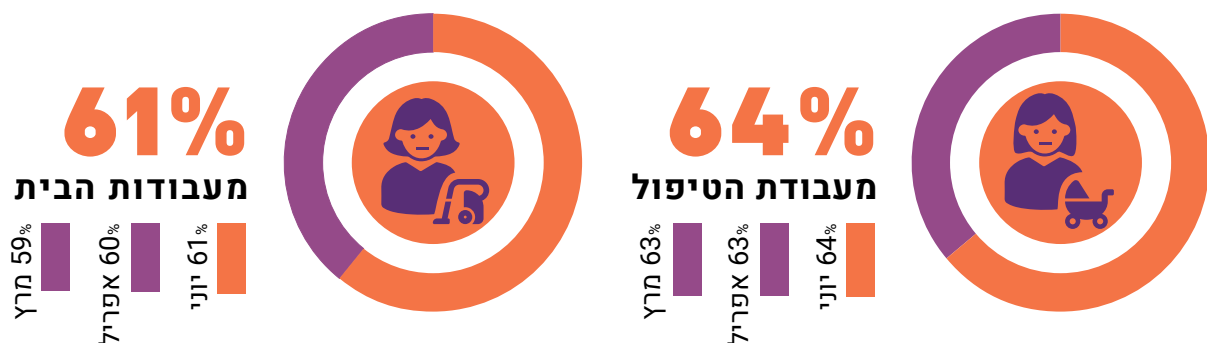
– באוגוסט 2020 הוגשו 265 בקשות, לעומת 137 באוגוסט 2019. בנוסף, באוגוסט 2020 הוגשו 85 בקשות לצמצומי משרה בגין חוק עבודת נשים, לעומת 16 בקשות שהוגשו באוגוסט 2019.¹⁰

- 38% ממקבלי המענק לעצמאיים הן נשים המהוות 32% מכלל העצמאיים.¹¹
- בסוף הסגר הראשון, גובה השכר המזכה מעסיקים במענק עבור השבת עובדים לעבודה עמד על 3,300 ₪ לפחות. כ-20% מהנשים שהוצאו לחל"ת בחודשים מרץ-אפריל השתכרו מתחת ל-3,100 ₪, ולכן למעסיקים היה תמריץ קטן יותר להחזירן לעבודה בהשוואה לגברים.¹² בספטמבר, עודכן גובה השכר המזכה במענק ל-2,500 ₪, שינוי המבטא רגישות מגדרית ואת הצורך במדיניות ממשלתית המבוססת על ניתוח מגדרי.¹³

3 - נשים בשולי הכלכלה

קיים אי שוויון מגדרי משמעותי בנגישות של נשים וגברים לתעסוקה הוגנת ויציבה וההטבות והביטחון שבצידה. ברחבי העולם, היקף הנשים המועסקות בתעסוקה מעוררת ובכלכלה הבלתי פורמלית גבוה מהיקף הגברים. בנוסף, בכל העולם, נשים עוסקות יותר מגברים בעבודה ללא שכר. יש להכיר במאפיינים ובצרכים של נשים אלו ולספק להן מענים במסגרת המדיניות.

- ייצוג יתר של נשים בכלכלה הבלתי פורמלית:¹⁴ בכלל זה עובדות במשק בית - בניקיון ובטיפול בילדים, חסרות מעמד, מבקשות מקלט, עובדות בזנות, ועוד. לאחרונות יש גישה מוגבלת או כלל אין גישה למערכת הביטחון הסוציאלי ולכן אבדן הכנסה מסכן אותן בהידרדרות נוספת ולמצבי קיצון כגון אובדן קורת גג ורעב.
- על פי ההערכה, שיעור הנשים הערביות שעובדות בכלכלה הבלתי פורמלית, עומד על כ-15%. נשים אלו לא יכולות לקבל כל פיצוי עבור אובדן מקום העבודה.¹⁵
- טיפול בבית ובמשפחה: בימים שבשגרה נשים עוסקות הרבה יותר מגברים בעבודה ללא שכר במסגרת עבודות הבית והטיפול בבני/ות המשפחה. בחודש יוני 2020, חלקן היחסי של נשים בעבודות הבית עמד על 61% ובעבודות הטיפול על 64% (במשקי בית בהם שני בני הזוג מועסקים).¹⁶ נתונים אלו יציבים מחודש מרץ ומעידים שבתקופת ההתמודדות עם משבר הקורונה, אין גידול במעורבות של גברים בעבודות השקופות בבית.

4 - עוני ודיור

הסיכונים לא נשים בעוני בתקופת הקורונה גבוהים יותר (חוסר יכולת לרכוש מלאי של מוצרים חיוניים ותרופות, יכולת פחותה להישאר בסגר בבית, נגישות מצומצמת יותר לשירותים רפואיים), ונשים עניות מגברים. המדיניות צריכה לתת מענים גם לאוכלוסיות העניות ביותר על מנת למתן את המצוקה הכלכלית והתלות הכלכלית של נשים בגברים. בתוך כך, יש לתת דגש על שיעורי העוני הגבוהים בחברה הערבית.

- נשים מהוות כ-54% מכלל אוכלוסיית העניים בישראל¹⁷ ונסמכות יותר על מערכת הביטחון הסוציאלי. נשים מהוות כ-60% מהזכאים להבטחת הכנסה.
- נשים מהוות 62.5% ממקבלי/ות הסיוע בשכר דירה. חלקן של אימהות חד-הוריות בקרב כלל דיירי הדיור הציבורי גבוה במיוחד ועומד על כ-47%.¹⁸
- בעקבות משבר הקורונה, עלה ב-11% מספר הזכאים הממתינים לדיור ציבורי: בחודש יולי 2020 היה מספרם 5,042 לעומת 4,539 בתקופה המקבילה
- ב-2019 (משרד השיכון לא פרסם פילוח מגדרי של נתונים אלה).¹⁹ עם זאת, לא הוגדלו המשאבים המושקעים בדיור ציבורי, לא הוגדל הסיוע בשכר הדירה ולא הורחבו הקריטריונים לזכאות עקב משבר הקורונה.

5 - אימהות חד-הוריות

נשים בראש משפחות חד-הוריות הן בסיכון גבוה יותר לעוני משום שיש פחות הכנסות למשק הבית, בהשוואה לגברים.

- בקרב משפחות חד-הוריות (שבראשן 84% מהן עומדות נשים ב-2018) - 26% חיו בעוני עוד טרם המשבר ובעקבותיו עלה שיעורן לכ-30%.²⁰
- מחקר ראשוני שנערך בקרב 104 אימהות חד-הוריות בתקופת הסגר הראשון (מרץ-אפריל), מעלה כי הסגר מחמיר את מצבן: כשליש מהן דיווחו במהלך הסגר כי ויתרו על אוכל בגלל קשיים כלכליים (בהשוואה ל-16.5% לפני הסגר). 37% הביעו חשש גדול או גדול מאוד שלא יוכלו לחזור לעבודה וכמעט מחצית דיווחו על תחושת בדידות.²¹ למרות מגבלות המדגם הממצאים מצביעים על הפגיעות של האימהות החד-הוריות ועל הצורך למציאת מענים הולמים לצרכיהן.

6 - זיקנה

האוכלוסייה המבוגרת היא בסיכון גבוה יותר לחלות בקורונה ובקרב הנפטרים מהמחלה, 50% מהגברים ו-43% מהנשים הם בני/ות 60 ומעלה.²² לנשים פנסיה נמוכה יותר משל גברים ותלות גדולה יותר בתחבורה ציבורית בגישה לטיפול ושירותים נוספים. מדיניות הממשלה צריכה לתת עדיפות גבוהה לצורכי הטיפול של האוכלוסייה המבוגרת, ובמיוחד למי שגרות או גרים לבד ונאלצות/ים להסתגר בביתן/ם לתקופות ארוכות.

- כשליש מהנשים בגיל 65 ומעלה חיות לבד, לעומת 12% בלבד מקרב הגברים.²³
- בחודש יולי 2020 קיבלו כ-565 אלף נשים קצבת זקנה, והן מהוות 60% מכלל מקבלי הקצבה ו-64% ממקבלי/ות הקצבה המקבלים/ות השלמת הכנסה.²⁴
- ההכנסה הממוצעת מפנסיה של נשים נמוכה משל גברים בכ-38%.²⁵

7 - צוותים רפואיים

נשים מהוות רוב בקרב עובדי/ות המערכות הציבוריות החיוניות להתמודדות היומיומית עם מגיפת הקורונה והשלכותיה. כך, רוב מי שעומדים בחזית הטיפול בקורונה הן נשים כיוון שהן הרוב הגדול של העובדים במקצועות הרפואה, הבריאות והטיפול, והן גם המטפלות העיקריות בבני ובבנות משפחה בבית. המגיפה חשפה חוסר הוגנות בשוק עבודה מבודל ומקוטב שבו חלק ניכר מהעובדות החיוניות ביותר הן גם אלו ששכרן הוא נמוך מאוד ותפקידיהן מאופיינים בחלקיות משרה. המדיניות הממשלתית צריכה להבטיח שכל העוסקות במקצועות הטיפול והבריאות מוגנים מהידבקות במחלה וכן שכר ותנאי העסקה הוגנים.

- נשים מהוות 72% מעובדי/ות מערכת הבריאות ומהוות רוב בקרב העובדים/ות החיוניים המצויים בחשיפה גבוהה לנגיף – שיעורי הנשים גבוהים בתפקידים טיפוליים "בסיכון גבוה" להדבקה הנובע מקרבה גבוהה לחולים – אחיות (87%) עובדות פרה-רפואיות (89%), מרפאות בעיסוק (96%), פיזיותרפיסטיות (75%), עו"סיות (90%). כמו כן, נשים מהוות כ-43% מכלל הרופאים.²⁶ במדינות רבות מתפרסמים נתונים מפולחים מגדרית אודות הידבקות צוותים רפואיים בנגיף הקורונה, אך בישראל בשלב זה לא פורסמו נתונים דומים.

- מערכת הבריאות סבלה מחוסר בתקציבים ובכוח אדם עוד טרם הקורונה. מספר האחיות לאלף תושבים עומד בישראל על 5 בהשוואה למוצע של 9 אחיות לאלף תושבים במדינות ה-OECD.²⁷ רופאות/ים, המתמחים/ות והאחיות/ים בישראל מדווחים על רמות שחיקה גבוהות.²⁸

8 - ביטוח ושירותי בריאות

לנשים ונערות יש צרכים בריאותיים ייחודיים. בישראל קיים חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אך עדיין הנגישות לשירותי בריאות (תרופות וטיפולים) של אוכלוסיות מסוימות היא מוגבלת, בין היתר עניות ועניים, חסרות וחסרי מעמד ומהגרי.ות עבודה. המדיניות הממשלתית צריכה להבטיח גישה שווה לכולן/ם לבדיקות קורונה ולטיפול רפואי איכותי.

9 - חינוך והשכלה

אסטרטגיית ההתמודדות עם מגיפת הקורונה כוללת שיבוש וסגירה של מוסדות ומסגרות חינוך והתבססות על למידה והוראה מרחוק. לכך השלכות משמעותיות על נשים:

- נשים מהוות 76% מאנשי ההוראה. עליהן יש להוסיף את המטפלות בילדים - במעונות ובמשפחתונים ואת הסייעות בגנים, בצהרונים ובחינוך המיוחד – רובן ככולן נשים הנאבקות מזה שנים על שיפור תנאי העסקה והשכר שלהן.
- על נשות טיפול והוראה שהן גם אימהות לילדים בגילאי הגן ובית הספר מוטל נטל כפול – הן חיוניות להוראה מרחוק ובמקביל לתמיכה וסיוע לילדות/ים שלהן.
- לשיבושים במערכת החינוך השפעה מיידית על תעסוקת אימהות שנאלצות לוותר או לצמצם את עבודתן בשכר על מנת לטפל בילדים ולתמוך בלמידה ברחוק.
- יש לספק לצוותי ההוראה את הציוד והתנאים הנדרשים להוראה פנים אל פנים או מרחוק ללא סיכון בריאותי או פגיעה בתנאי העסקתן.
- יש לוודא נגישות שווה ללמידה בכלל וללמידה מרחוק כמו גם השתתפות ומעורבות שווה של בנים ובנות בשיעורים המקוונים. כמו כן, נדרש מעקב רגיש מגדרית על מנת לוודא שאין נשירה או היעדרות מלימודים של בנות ובנים.

10 - שירותי בריאות בתחום של הריון ולידה

בתקופות של משבר בריאותי, הגישה לשירותי בריאות בהקשרים של הריון ולידה מצטמצמת עקב המחסור במשאבים במערכת הבריאות, מגבלות תנועה ומחסור במשאבים בקרב המטופלות. הממשלה צריכה להבטיח את המשך השירותים האלה, כולל ועדות להפסקת הריון, טיפולי פוריות, ושירותי טיפת חלב בתנאים של ביטחון עבור הצוותים הרפואיים, הנשים עצמן וילדיהן.

לכל אלו יש להוסיף את העובדה לפיה השפעתן של נשים במוקדי קבלת החלטות בישראל ממשיכה להיות מצומצמת - נשים מהוות כחמישית בלבד מכלל שרי הממשלה (21%), קצת למעלה מרבע (27.5%)²⁹ מחברי הכנסת וארבע נשים בלבד מכהנות כמנכ"ליות של משרדי ממשלה. בנוסף, נשים ממשיכות להיות מיעוט במוקדי קבלת ההחלטות ביחס לאסטרטגיות ההתמודדות עם מגיפת הקורונה בקבינט הקורונה, במל"ל ובקרוב מנהלי בתי החולים (17% בלבד ממנהלי בתי החולים הכלליים הם נשים).³⁰ יחד עם זאת בעקבות מחאה ציבורית ועתירה של ארגוני הנשים לבג"ץ, עלה ייצוגן של נשים בצוות המומחים המייעץ למל"ל לכ-60%.

היעדר התייחסות במדיניות לאתגרים הייחודיים עמם מתמודדות נשים יוביל לנסיגה בשוויון המגדרי בישראל. הסטנדרט הבינלאומי המתהווה מציע מסגרת מדיניות שלוקחת בחשבון אתגרים אלו ומן הראוי שישראל תאמצו.

נכתב על ידי: ד"ר יעל חסון, הדס בן-אליהו, ד"ר הגר צמרת עיצוב: ליטל ביטון

- 1 UNWOMEN - COVID-19: Emerging gender data and why it matters, June 2020. <https://data.unwomen.org/resources/covid-19-emerging-gender-data-and-why-it-matters>
- 2 משטרת ישראל, מידע אודות אלימות במשפחה וכלפי נשים וילדים. נתונים שהתקבלו ביום 17.9.2020 על בסיס בקשת חופש מידע.
- 3 משרד ראש הממשלה. מפת מדידה לצרכי נשים. יולי 2020.
- 4 משרד ראש הממשלה. מפת מדידה לצרכי נשים. יולי 2020.
- 5 עמוד הפייסבוק של פרויקט תזכור: https://www.facebook.com/HerMemorial/?ref=page_internal
- 6 צמרת-קרצ'ר הגר ואחרות, מדד המגדר 2019. מכון ון ליר בירושלים. <https://www.yodaat.org/item/publications/2HMP8Z6L>; דגן-בוזגלו, נוגה ויעל חסון. פערי שכר מגדריים בישראל: תמונת מצב 2020. מרכז אדוה. <https://adva.org/wp-content/uploads/2020/03/Gender-Gaps-2020.pdf>
- 7 שירות התעסוקה. דופק שוק העבודה אוגוסט 2020.
- 8 שירות התעסוקה. עדכון מיום חמישי, 24.09.2020.
- 9 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. 2020. נתונים מסקר כוח אדם לחודש אוגוסט 2020.
- 10 משרד ראש הממשלה. מפת מדידה לצרכי נשים. יולי ואוגוסט 2020.
- 11 ש.מ.
- 12 משרד האוצר, אגף הכלכלנית הראשית. 2020. מאפייני העובדים המושבתים. סקירה שבועית 1 ביוני.
- 13 משרד האוצר: https://www.gov.il/he/departments/news/press_29092020
- 14 International Labour Organization. 2017. Gender and the informal economy: key challenges and policy response. EMPLOYMENT Working Paper No. 236. https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/working-papers/WCMS_614428/lang-en/index.htminternational
- 15 צוותי המומחים של המשבר - צוות נשים. השפעת משבר הקורונה על תעסוקת נשים ערביות וחרדיות. נייר עמדה מס' 1.
- 16 הרצברג-דרוקר, אפרת, מאיר יעיש וטלי קריסטל, 2020. אוניברסיטת חיפה. <https://coronavirusequality.hevra.haifa.ac.il>
- 17 חישוב של המחברות על בסיס דוח העוני של הביטוח הלאומי 2018, https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/oni2018.pdf
- 18 משרד הבינוי והשיכון. הצעת התקציב לשנת 2019
- 19 דה מרקר, 15.9.2020. ערב ראש השנה: מספר הממתינים לדיוור ציבורי עלה
- 20 אנדבלד, מירי, אורן הלר ולהב כראדי. 2020. השפעת המיתון בעקבות משבר הקורונה על רמת החיים, העוני והאי-שוויון. מחקרים לדיון 133. המוסד לביטוח לאומי.
- 21 סוסקולני, ורדה וענת הרבסט-דבי. 2020. אימהות חד-הוריות במשבר הקורונה (גל ראשון) ממצאי מחקר ראשוניים. נתונים שהתקבלו מהחוקרות ב-23.9.2020.
- 22 משרד הבריאות. אתר נגיף הקורונה - תמונת מצב כללית, 23.9.2020
- 23 מרכז הגר - מחקר ופיתוח דיור חברתי. מבט אל אוכלוסיית הזקנים בתהליכי התחדשות עירונית, נובמבר 2017
- 24 המוסד לביטוח לאומי, ירחון סטטיסטי יולי 2020, לוח 2.04 מקבלי קצבות זיקנה לפי חוק הביטוח הלאומי, לפי השלמת הכנסה ומין.
- 25 Ynet - הפנסיה של הנשים עדיין נמוכה משמעותית מזו של הגברים, מדוע ומה ניתן לעשות בנידון? 6.12.2019
- 26 משרד הבריאות, 2018. דוח כוח אדם במקצועות הבריאות;
- 27 משרד האוצר, אגף שכר והסכמי עבודה. דוח שירות המדינה וגופי הביטחון לשנת 2018.
- 28 OECD, 2019. Health at a glance
- 28 סבירסקי, ברברה. משבר הקורונה: ישראלים, לא מספיק שתריעו לנו. מרכז אדוה. <https://adva.org/he/coronavirus-healthsystem>
- 29 אתר הכנסת: <https://main.knesset.gov.il/mk/Pages/current.aspx?pg=mklifst>
- 30 מתוך מאגרי המידע של משרד הבריאות: <https://institutions.health.gov.il/Institutions/01>